

1

JEUGD, WIJDING EN TEGENSTAND

Wees

Ergens te midden van het zacht glooiende landschap op de grens van Zwaben ligt Huttenried, een verzameling van acht boerderijen. In een van die boerderijen, 'beim Hanselbauern', is Johann Martin Boos op 25 december 1762 geboren, precies om twaalf uur 's nachts. Boos' vader was een aanzienlijke boer die twintig koeien en vier paarden had. Zijn ouders kregen dertien kinderen, van wie er negen in leven bleven. Boos was de op twee na jongste van de overgebleven kinderen.

Toen Boos nog geen tien jaar oud was, stierven in 1772 zijn beide ouders acht dagen na elkaar. Later vertelde hij dat hij zich zijn ouders niet meer kon herinneren. Dat is wel opmerkelijk, want je zou zeggen dat hij oud genoeg was om ze zich voor de geest te kunnen halen. Ze stierven aan een ziekte die het hele land doorging en die veel mensen het leven kostte. Negen weeskinderen bleven achter. Boos' oudste zus was slechts zo'n 24 jaar oud en nam in 1779 de boerderij over.

De wezen werden verspreid over de naaste familieleden. Op Pinkstermaandag nam Boos' zus Maria Katharina hem op haar rug mee naar Augsburg en bracht hem bij zijn oom Kögl,

die daar de functies van fiscaal en kerkelijk raadslid bekleedde. Tijdens de reis raakte ze zo vermoeid door het gewicht van haar last dat ze Boos in een korenveld neerlegde. Ze liet hem achter en liep alleen verder naar Augsburg. De in de steek gelaten jongen hilde, maar viel uiteindelijk rustig in slaap op zijn bed van koren. Rond vier uur 's middags kwam ze terug en droeg hem verder naar Göggingen.³ Daar stelde ze hem voor aan haar oom en verzocht hem om Boos te adopteren als zijn eigen kind. Maar Boos wilde absoluut niet in Göggingen blijven. Het leek wel alsof hij een voorgevoel had van wat hij daar later zou moeten lijden. Hij stond erop om met zijn zus terug te keren naar huis. Maar zijn zus vertrok na drie dagen, zonder afscheid van hem te nemen. En zo werd hij gedwongen om te blijven op de plek waar ze hem achtergelaten had.

Toen Boos ongeveer acht jaar oud was, stuurde zijn oom hem naar school om te leren lezen en schrijven. Later schrijft hij:

Ik weet me nog te herinneren dat ik, toen ik nog jong was en op de dorpschool in Schwabbruck zat, de leerlingen hoorde zeggen: 'Wie al rechtvaardig is door het geloof, moet nog rechtvaardiger worden door de werken.' Van Petro Canisio [de Nijmeegse jezuïet Pieter Kanijs, 1521-1597].

Nadat Boos een aantal jaar op school gezeten had, vroeg hij zijn oom om geld voor zijn vervolgonderwijs. Zijn oom zei op een keer tegen hem: 'Hier, pak aan. Je moet nu van school

---

3 Een plaats die tegen Augsburg aanligt. Niet te verwarren met Göggingen in Baden-Württemberg.

gaan en een beroep leren. Wat wil je graag worden?’ Boos antwoordde: ‘Ik zou graag geestelijke willen worden.’ Zijn oom reageerde: ‘Een *geestelijke* nog wel! Maar je mist zowel het geld als de bekwaamheid om geestelijke te worden.’ Dit deed Boos pijn. Zijn oom zei echter tegen hem dat hij na het avondeten naar hem toe moest komen. Dan zou hij hem een brief voor zijn onderwijzer geven om te informeren wat hij geleerd had en hoever hij gevorderd was.

De oude schoolmeester gaf hoog van Boos op en zei dat hij van de driehonderd leerlingen de beste en de ijverigste was. Hij overtrof hen allemaal op het gebied van de Latijnse taal, en het zou jammer zijn om hem niet verder te laten studeren. Boos had namelijk in het geheim de beginselen van het Latijn geleerd. Vrees had hem ervan weerhouden om hierover iets tegen zijn oom te zeggen, die er overigens het hele jaar niet naar gevraagd had.

Toen Boos thuiskwam met de lovende verklaring van zijn meester, las zijn oom het briefje door en zei tegen hem: ‘Nou, je schoolmeester spreekt lovend over je. Ik zal een poging met je wagen en je laten studeren. Maar als je niet zulke goede resultaten behaalt als tot op heden, dan zul je schoenmaker moeten worden.’ Vanaf dat moment was Boos nog ijveriger dan eerst. Hij studeerde en bad dag en nacht of God hem zou willen helpen om geestelijke te worden, en geen schoenmaker.

Jezüieten

Martin Boos werd naar de school van de ex-jezüieten⁴ gestuurd (het gymnasium van St.-Salvator in Augsburg), waar hij in vijf jaar met goede resultaten de lagere klassen doorliep. Daarna studeerde hij logica aan het lyceum. Toen hij tijdens de vakantie naar huis ging, zei zijn oom tegen hem: 'Waar ben je al die tijd geweest? Je moet morgen naar de universiteit in Dillingen gaan. Ga snel je getuigschriften halen bij de ex-jezüieten.' Toen Boos om deze getuigschriften vroeg, werden ze hem geweigerd. Helemaal toen hij zei dat zijn oom wilde dat hij zijn studie in Dillingen voortzette. 'Want', zeiden de jezüieten, 'Dillingen is een gevaarlijke en ongepaste plek voor jonge mensen.' Dit kwam omdat Sailer, Zimmer, Weber en andere hoogleraren en onderwijzers daar gestationeerd waren. Deze mensen waren een doorn in het oog van de ex-jezüieten. 'Wellicht zul je daar je godsdienst kwijtraken', voegden ze eraan toe. Maar als Boos bij hen zou blijven, zouden ze de beste positie voor hem regelen in Augsburg. Dit was de positie van privéleraar, waarbij er volledig in zijn onderhoud zou worden voorzien en hij zijn studie kosteloos had kunnen vervolgen. In dat geval hoefde hij zich niet druk te maken of zijn oom hem zou willen helpen. Toen Boos met dit antwoord bij zijn oom – geen vriend van de Jezüieten – thuiskwam, werd deze woedend. Hij zei: 'Ga nog een keer naar hen toe en zeg tegen hen dat ze je je getuigschriften moeten geven. Als ze weigeren, weet ik wel een manier om hen te dwingen.' De ex-jezüieten gaven hem vervolgens de meest lovende getuigschriften.

---

4 De Sociëteit van Jezus, zoals de beweging van de jezüieten werd genoemd, is in 1773 gedwongen opgeheven door de paus. Vandaar de naam ex-jezüieten. In 1814 is de orde weer hersteld.

De volgende ochtend werd Boos al vroeg op pad gestuurd naar de universiteit van St.-Hiëronymus in Dillingen, met zijn geuigschriften op zak. Huilend verliet hij Augsburg, omdat de ex-jezuïeten hem gezegd hadden dat hij kwade beginselen zou aanleren en door de leraren en studenten verleid zou worden.

In Dillingen weidde Boos zich aan het bestuderen van fysica en metafysica en was hij de eerste Meester in de Kunsten. Er werd hem onmiddellijk beloofd dat hij zou worden aangesteld als *Alumnus Pontificus* (hulppriester), zonder een examen te hoeven afleggen. Maar ze kwamen hun belofte niet na. Boos was verplicht om evenals de anderen een toelatingsexamen te doen en werd toen aangenomen als hulppriester. Dat stelde hem in staat om kosteloos theologie te studeren. Toen hij tijdens de vakantie terugkeerde naar zijn oom in Augsburg, gaf deze hem voor het eerst in zijn leven een compliment en zei: ‘Dit jaar ben ik heel tevreden over je. De directeur van het seminarie heeft me al geschreven om te zeggen hoe goed je je gedragen hebt.’

Als hulppriester studeerde Boos in Dillingen vier jaar lang verschillende vakken zoals theologie en kerkgeschiedenis. Aan het begin van het eerste jaar ontving hij de vier lagere wijdingen⁵ en in het tweede jaar, met Pasen, werd hij gewijd tot subdiaken. Maar hij werd ziek en genas pas een week voor Pinksteren van de koorts. Tijdens zijn ziekte mocht hij niet studeren en zelfs niet eens de gebruikelijke gebeden opzeggen. Maar omdat zijn oom graag wilde dat hij de daaropvol-

---

5 Namelijk de wijding tot ostiarius (deurbewaarder/koster), lector (lezer), acoliet (misdienaar) en exorcist (bezweerder).

gende herfst tot priester gewijd zou worden en voor het eerst een mis zou opdragen, volgde hij de vierdaagse⁶ *Geestelijke Oefeningen*⁷ en ging toen samen met de andere kandidaten naar Augsburg om als diaken te worden toegelaten.

Boos slaagde voor zijn examen, ondanks dat hij en zijn oom bang waren dat het niet zou lukken, omdat hij van Pasen tot Pinksteren niet had kunnen studeren. Zijn oom vroeg hem tijdens het avondeten of hij graag gewijd zou willen worden. Hij antwoordde: 'Waarom zou ik dat niet willen?' Hierop zei zijn oom: 'Je hebt je examen met uiterst goede resultaten afgelegd.'

De volgende herfst werd hij gewijd tot priester. Toen hij voor het eerst het ambt van priester bekleedde, preekte de directeur van het seminarie bij deze gelegenheid. Zijn oude oom had het voorrecht om hem bij het altaar te helpen. Tijdens zijn eerste misviering waren er 500 communicanten en 50 geestelijken aanwezig. Dit alles was geen eerbetoon aan Martin, maar 'ter ere van de zeventigjarige oom', die in werkelijkheid 64 jaar oud was. De man was zó in zijn nopjes, dat hij een driedaagse schietwedstrijd organiseerde. Tijdens die dagen logeerde hij in een herberg van een van zijn familieleden.

Oom Kögl stuurde Boos nog voor twee jaar terug naar de universiteit van Dillingen om zijn studie af te ronden. Daarna ging Boos nog zeven weken naar het grootseminarie in

---

6 Elders staat vierwekelijks.

7 Boekje met geestelijke gebedsoefeningen, geschreven door Ignatius van Loyola.

Pfaffenhausen en van daaruit werd hij op 24-jarige leeftijd aangesteld tot kapelaan in Unterthingau, een grote marktstad in de regio Laag-Kempton.

Unterthingau

Er is weinig bekend van de bediening van Martin Boos in Unterthingau. We mogen er echter wel van uitgaan dat die gezezend was. Een Oostenrijkse kapitein ontmoette Boos dertig jaar later tijdens zijn gevangenschap in Linz. Hij schrijft:

Ik herinner me uit mijn kinderjaren in mijn geboorteplaats Unterthingau hoeveel tranen hij daar als kapelaan heeft gedroogd, hoe hij onvermoeid dag en nacht de lijdende mensen aan het ziekbed troostte, met hoeveel hartelijkheid hij ons onderwees en met hoeveel ijver hij zijn bediening waarnam. Ik denk er vaak aan terug hoe hij mijn nu gelukzalige vader in Unterthingau in Zwaben begraven heeft. Hij gaf me zijn laatste anderhalve geldstuk en moedigde me tegelijkertijd aan om ijverig te studeren.

Aan het begin van zijn ambtelijke werkzaamheden was zijn hart echter nog in duisternis gehuld. Maar het duurde niet lang of Boos kwam erachter dat de wijding door *mensen* geen rechte kennis van het Evangelie bijbrengt. Zijn gedrag was altijd onberispelijk geweest. Van zijn jeugd af aan kende hij geestelijke overtuigingen. Het levende geloof dat het hart vernieuwt en ons in het verborgen leven met God en Jezus Christus doet leven, was hem echter nog vreemd. Zijn hart kende geen rust. Hij wilde zijn eigen zaligmaker zijn en zich een weg naar de hemel banen. In 1804 schreef hij aan een vriend:

Je vraagt wie ons heeft doen ontwaken? Een vreemde vraag. Christus heeft mij tot geloof gewekt en de hand van de Vader heeft mij tot de Zoon getrokken. Ik geloof en belijd dit vrijuit en vast. Ziehier in een paar woorden mijn levensgeschiedenis: vanaf mijn jongste jaren heb ik mijn zonden en ellende gekend, gevoeld en al zuchtend gedragen. Jarenlang heb ik God dag en nacht in tranen om licht, rust, kracht en verlossing gesmeekt. In 1790, het eerste jaar [van mijn geestelijke] leven, kwamen licht, rust, vrede, vreugde, de macht over de vleselijke begeerlijkheden, een levende kennis van de weg der zaligheid, een levend geloof, hoop en liefde. Ik was vol van deze dingen, ja zelfs vol levendigheid⁸ en bracht dit over op anderen. (...) Ik kan dus onmogelijk geloven dat het bedrog van de duivel of inbeelding is. Ik moet geloven dat God mijn jarenlange bidden, wenen, zuchten, gepeins, zoeken en kloppen heeft gehoord en verhoord. We hebben geen dode, houten, ongevoelige God. Hij is een levende God. Hij geeft antwoord als je naar Hem vraagt, als je Hem aanroept in de nood. Als je Hem vraagt, geeft Hij. Hij doet open als je klopt. Ik ben hier nog steeds een levende getuige van.

Je noemt me een 'geleidelijke martelaar'. Je hebt gelijk, dat ben ik ook. In mijn jeugd werd ik gemarteld door mijn zonden. Een lange tijd heb ik voor die zonden geen andere zaligmaker gekend dan mijzelf. Toen ik later een Zaligmaker voor mijn zonden en voor mijn hart had gevonden, werd ik gemarteld door de kerkenraden en een volk dat door een wettische geest bezielde was. Ze wilden me door vrees, debatten en verbanning mijn geloof en mijn Verlosser ontnemen. Dat treurspel is tot op de dag van vandaag nog aan de gang.

---

8 Duits *elektrisirt*.